

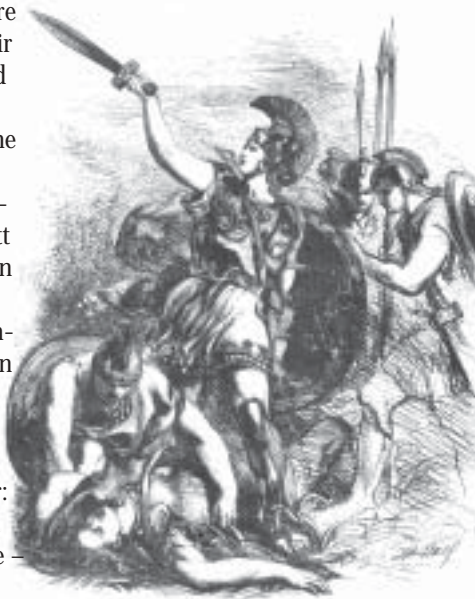
Troilus och Cressida genom tiderna

Troilus och Cressida skrevs troligen någon gång 1601-02. En del forskare menar att pjäsen, med sin starka satir mot skrävande hjältar, hade en udd mot earlen av Essex, som i februari 1601 försökt göra en statskupp. Denne och hans följeslagare trädde fram med stor heroisk retorik, men misslyckades totalt. Andra tror istället att *Troilus och Cressida* var ett inlägg i en fejd mellan Londons teatertrupper. Rollgestalten Ajax skulle då till exempel vara en karikatyr på dramatikern Ben Jonson. Ingen vet säkert, men det här är ett par bra exempel på hur mycket samtida anspelningar det kan finnas i Shakespeares pjäser: sådant som var viktigt för publiken då, men som går oss nutida åskådare och läsare – förbi.

I februari 1603 registrerades pjäsmanuskriptet hos den censurmyndighet i London som gav tillstånd för tryckning. Där angavs att pjäsen spelats av Lord Chamberlain's Men, den trupp där Shakespeare var andelsägare, aktör och husdramatiker. Den kom dock inte i tryck förrän 1609. Då angavs på titelbladet att den hade framförts på Globeteatern. Tidigt under tryckningen fick dock pjäsen ett nytt titelblad och ett förord där det hävdades att detta var ett helt nyskrivet drama, som aldrig hade solkats av den vulgära teatern.

Det har förts fram olika förklaringar till detta. Den mest rimliga går ut på att *Troilus och Cressida* skulle ha gjort fiasko vid det första framförandet. Under tryckningen av det lilla pjäs-häftet ska tryckaren ha kommit på att det kanske skulle sälja bättre om det hävdades att det här var en helt ny pjäs.

Många forskare menar att *Troilus och Cressida* troligen aldrig spelats för allmänheten på Globeteatern. Pjäsens anti-krigstema skulle inte ha fungerat där. Istället måste den ha skrivits för att spelas på något av Londons juristkollegier (Inns of Court), där man ofta arrangerade teaterföreställningar för en sluten krets. Detta känns dock mindre troligt, det normala var att teatertrupper producerade föreställningar som skulle fungera i många olika sammanhang.

Akilles har dödat Hektor. Illustration av Sir John Gilbert R.A. 1858-66

Troilus och Cressida togs med i 1623 års stora folioutgåva av Shakespeares samlade pjäser. Men det tycks ha varit på vippen att den inte gjorde det. Stycket är inträngt mellan historiepjäserna och tragedierna, saknar sidnumrering och finns inte med i innehållsförteckningen. Möjligen kan detta hänga ihop med tveksamhet om var man skulle placera pjäsen. I folion definieras den som en "Tragedie, i 1609 års utgåva som en Historie" och genom sek-lerna har den ofta definierats som en komedi!

Troilus och Cressida. Illustration av Sir John Gilbert R.A. 1858-66

EFTER 1660 SÅGS SHAKESPEARE som en stor författare från en svunnen guldålder. Hans pjäser var dock gammelmodiga och måste förbättras för att kunna spelas. 1679 var det premiär på John Drydens version. Han strök flera rollfigurer (bland dem Cassandra och Helena), och gav andra mer utrymme. I början blir *Troilus och Cressida* formellt trolovade. Hon låtsas bara ge efter för Diomedes för att bistå sin far. När *Troilus* missuppfattar situationen begär hon i förtvivlan självmord. Drydens variant spelades inte ofta, men den stod på repertoaren i London åtminstone fram till 1734.

Under fortsättningen av 1700-talet och större delen av 1800-talet spelades *Troilus och Cressida* inte alls. Men kring sekelskifte 1900 började pjäsen tas upp av amatörer och studentteatrar, först i Tyskland och Österrike men sedan också i Storbritannien och USA. I sådana uppsättningar, som bara framfördes ett fåtal gånger, experimenterade man också ofta med en enkel avskalad scenbild och Shakespearesk kostym.

DEN FÖRSTA MODERNA professionella uppsättningen av *Troilus och Cressida* kom på Shakespeare Memorial Theatre i Stratford-upon-Avon 1936. Mer framgångsrik blev en föreställning i London två år senare. Den var i modern kostym, och knöt kraftigt an till rädslan för det storkrig som många väntade var på väg.

Därefter har pjäsen satts upp mer ofta, speciellt efter 1960-talet när man började knyta an till Vietnamkriget och andra moderna konflikter. Genom decennierna har Troja fått stå för såväl Afganistan som Irak och andra krigsskådeplatser. Det är inte så långsökt som det kan verka. När pjäsen skrevs gjorde engelska kronan anspråk på Irland, något som ledde till segslitna och oändliga konflikter.

En tydlig tendens under senare decennier har varit att man lyfter fram en homo-erotisk laddning mellan de grekiska krigsherrarna. Ibland också mellan greker och trojaner – i några uppsättningar har Akilles mord på Hektor gestaltats som ett slags pervers sexuell rit.

FÖRBLUFFANDE LÄNGE VAR DET självklart att gestalta Cressida som en tanklös och lösaktig kvinna. Ibland en sympatisk sådan, ibland en osympatisk, inte sällan som offer för lustar hon inte kan behärska. Många beskriver Juliet Stevensons tolkning av rollen på Royal Shakespeare Company 1985 som banbrytande. Regissören Howard Davies hade tänkt sig en traditionell Cressida, men Stevenson gjorde motstånd och drev igenom att få spela henne som en ung intelligent kvinna som blir offer för kriget. I grekernas läger blev hon näst intill våldtagen innan hon lärde sig att hantera situationen.

Det var en nyskapande tolkning som hade full täckning i Shakespeares text. Föreställningen – och framför allt Juliet Stevenson – hyllades av många kritiker. Men det fanns också de som tog avstånd från den. Några menade att uppsätt-

Agamemnon och Ajax. Illustration av Sir John Gilbert R.A. 1858-66

ningen förvrängde Shakespeares text, och menade att så här illa gick det när extrema feminister fick inflytande inom Royal Shakespeare Company. Idag är det emellertid tämligen stor

enighet om att Juliet Stevenson öppnade nya skikt i pjäsen. Något som har utnyttjats flitigt och kreativt i senare uppsättningar.

I SLUTET AV 1900-TALET OCH BÖRJAN av 2000-talet har regissörer och skådespelare haft större problem med hur man ska hantera den kritiska ironi mot storvulen krigarglädje som finns i pjäsen. Skramlande mansmullig heroism har inte någon stark ställning idag, och hur fruktbart blir det att ironisera mot sådant som få i publiken tror på. Problem är dock till för att övervinnas, och brottningen med detta har lett till många intressanta uppsättningar. *Troilus och Cressida* är mer spelad än någonsin idag, och det finns Shakespeare-experten som har den som sin favoritpjäs.

Text: Kent Hägglund

Troilus och Cressida i Sverige

Det har bara gjorts fyra professionella uppsättningar av *Troilus och Cressida* i Sverige. 25 Shakespeare-pjäser har spelats här oftare. Den förste som översatte den till svenska var Carl August Hagberg. Den kom ut 1849, i band åtta av *Shakespeares dramatiska arbeten*. Tolkningen styrdes av att Hagberg uppfattade pjäsen som ett spex.

DEN FINLANDSSVENSKA REGISSÖREN Ralf Långbacka satte 1981 upp *Troilus och Cressida* på Göteborgs stadsteater. Han hade regisserat denna ovanliga pjäs redan 1967 på Svenska Teatern i Helsingfors. Föreställningen hade en kraftigt antiheroisk och pacifistisk

tendens, och stridsmännen bar uniformer ur hela krigshistorien.

KÄLLARTEATERN SPELADE PJÄSEN 1987 på Stadsmuseets gård i Stockholm (regi Lena Hanno). Här gestaltades de stridande parterna mer som gäng än som antika krigare.

Första gången *Troilus och Cressida* spelades i Sverige var 1963, på Studentteatern i Lund (regi Ulf Gran). I mars 1967 kom den första professionella uppsättningen, på Uppsala stadsteater, med Anita Blom som regissör. Här spelade man pjäsen i renässanskostym. Alf Sjöbergs uppsättning på Dramaten, 2½ månad senare, använde istället kostymer som pekade på USA:s krigsföring i Vietnam. På scenen fanns många fattiga trojaner (statister) som var krigets offer i lika hög grad som Hektor och Cressida.

Ajax, Thersites. med flera Illustration av Sir John Gilbert R.A. 1858-66

Anmärkningsvärt är att fyra olika översättningar har kommit till användning i dessa fem svenska uppsättningar:

Studentteatern i Lund använde C A Hagberg; Uppsala Stadsteater Allan Bergstrand; Dramaten och Källarteatern Britt G Hallquist; Göteborgs Stadsteater Thomas Warburton.

Text: Kent Hägglund